

ISSN (PRINT) 2413-1865
ISSN (ONLINE) 2663-2772
DOI 10.32999/KSU2413-1865

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

COLLECTION OF RESEARCH PAPERS

«PEDAGOGICAL SCIENCES»

Випуск 95

Херсон–2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пермінова Л.А. – кандидат педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Заступники головного редактора:

Петухова Л.Є. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна;

Слюсаренко Н.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Відповідальний секретар:

Гончаренко Т.Л. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет, Україна

Технічний секретар:

Блах В.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Андрієвський Б.М. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Бондаренко О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький державний педагогічний університет;

Вінник М.О. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Воропай Н.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гаран М.С. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Глухов І.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гнедкова О.О. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Голінська Т.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Князян М.О. – доктор педагогічних наук, професор, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

Коваль Л.В. – доктор педагогічних наук, професор, Бердянський державний педагогічний університет;

Ковшар О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний інститут;

Мухаммет Демірбілек – доктор наук, магістр наук, Сюлейман Демірель Університет, Туреччина;

Нагрибельна І.А. – доктор педагогічних наук, доцент, Херсонська державна морська академія;

Носко Ю.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет «Чернігівський колегіум імені Тараса Григоровича Шевченка»;

Омельчук С.А. – доктор педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Пахомова О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

Саган О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Смутченко О.С. – доктор філософії, Херсонський державний університет;

Співаковський О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Суріна Ірина – доктор соціологічних наук, професор, Поморська Академія, м. Слупськ, Польща;

Хоружа Л.Л. – доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;

Чайка В.М. – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;

Шевцов А.Г. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

**Збірник наукових праць «Педагогічні науки» є фаховим виданням (категорія «Б»)
на підставі Наказу МОН України № 886 від 02.07.2020 року (додаток № 4) з педагогічних наук
(011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), 015 – Професійна освіта
(за спеціалізаціями)).**

**Журнал включено до наукометричної бази даних Index Copernicus
(Республіка Польща)**

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 23.06.2021 № 17)**

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 23957-13797ПР
від 26.04.2019 р. видане Міністерством юстиції України

Офіційний сайт видання: <https://ps.journal.kspu.edu>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

Божко Н.М. ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ДО СУЧАСНИХ УМОВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....	7
Гавришко С.Г., Мороз Ф.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	13
Плотнікова К.Р. СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ІЗ ВОДНИХ ВИДІВ СПОРТУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ).....	19
Расвська І.М., Саган О.В. ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МАТЕМАТИКА»».....	27
Русецька Н.М., Демчук Л.І. РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-АГРОІНЖЕНЕРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХІМІЯ».....	33
Скрипник Н.І. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ.....	39
Слуцький Я.С. ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНИЙ НАПРЯМ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.....	47
Шевчук Г.Й. ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ СТУДЕНТА: СУТЬ І КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	56

СЕКЦІЯ 2

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

Парфанович І.І., Парфанович А.Я. ФОРМУВАННЯ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	62
Ревть А.Б., Гук О.В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПИТАННЯ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ В УКРАЇНІ.....	70

СЕКЦІЯ 3

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Абільтарова Е.Н. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ.....	78
Duzhyk N.S. ENHANCING LEARNING IN HIGHER EDUCATION: FACTORS AND METHODOLOGY.....	86

Ієвлєв О. М., Чорна І. І. КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ НА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ.....	92
Колісниченко А. І. МІЖНАРОДНІ КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ТА СТАНДАРТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	98
Перова С. В. ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ПЕРЕКЛАДУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	104
Сваричевська А. П. ГУМАНІТАРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ.....	113

СЕКЦІЯ 4 СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Нагрибельна І. А., Нагрибельний Я. А. ІННОВАЦІЯ «ФІШБОУН» У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ.....	120
---	------------

CONTENTS

SECTION 1

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

Bozhko N.M. PROBLEMS AND FEATURES OF ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS TO MODERN CONDITIONS OF THE EDUCATIONAL SPACE OF UKRAINE.....	7
Havryshko S.H., Moroz F.V. ORGANIZATION OF SELF-DEPENDENT CLASSES BY PHYSICAL EXERCISES IN THE EXTRACURRICULAR ACTIVITIES ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS.....	13
Plotnikova K.R. SOCIO-HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR TRAINING OF COACHES-TEACHERS IN WATER SPORTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (THE SECOND HALF OF XX – THE BEGINNING OF XXI CENTURY).....	19
Raevska I.M., Sagan E.V. FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS IN THE PROCESS OF TEACHING THE DISCIPLINE “METHODOLOGY OF TEACHING EDUCATIONAL SECTOR “MATHEMATICS””.....	27
Rusetska N.M., Demchuk L.I. IMPLEMENTATION OF THE COMPETENCE-ACTIVITY APPROACH IN THE ORGANIZATION OF SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS-AGROENGINEERS DURING THE STUDY OF THE DISCIPLINE “CHEMISTRY”.....	33
Skrypnyk N.I. SOCIO-CULTURAL FACTORS OF FORMATION OF STUDENTS’ COMMUNICATIVE-SPEECH COMPETENCE OF HUMANITIES AND PEDAGOGICAL COLLEGE.....	39
Slutskiy Ya.S. PROBLEM-ORIENTED DIRECTION OF THEORETICAL RESEARCH OF FOREIGN STUDENTS’ SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT.....	47
Shevchuk H.Y. STUDENT’S INDIVIDUAL EDUCATIONAL PATH: THE ESSENCE AND KEY ASPECTS OF ORGANIZATION.....	56

SECTION 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

Parfanovych I.I., Parfanovych A.Ya. PROVIDING DIAGNOSTIC AND PREVENTIVE MEASURES AGAINST CHILDREN’S VIOLENCE AGAINST ANIMALS.....	62
Revt A.B., Huk O.V. MODERN APPROACHES TO THE QUESTION OF CHILD VIOLENCE IN UKRAINE.....	70

SECTION 3

THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION

Abiltarova E.N. ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF THE CULTURE OF SAFETY OF PROFESSIONAL ACTIVITY IN FUTURE OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ENGINEERS.....	78
---	----

Duzhyk N.S. ENHANCING LEARNING IN HIGHER EDUCATION: FACTORS AND METHODOLOGY.....	86
Iyevlyev O. M., Chorna I. I. CRITERIA FOR FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE TEACHERS STUDYING ECONOMIC SPECIALTIES.....	92
Kolisnichenko A. I. INTERNATIONAL QUALIFICATION REQUIREMENTS AND STANDARDS FOR THE FOREIGN LANGUAGE TEACHER TRAINING IN THE EUROPEAN EDUCATIONAL AREA.....	98
Perova S. V. TRANSLATION TEACHERS TRAINING AS A PEDAGOGICAL PROBLEM.....	104
Svarychevska A. P. HUMANITARIAN TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION TRANSFORMATIONS OF THE HIGHER MILITARY SCHOOL.....	113
 SECTION 4	
MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES	
Nahrybelna I. A., Nahrybelnyi Ya. A. “FISHBONE” INNOVATION IN THE PROCESS OF FORMING THE ACADEMIC INTEGRITY OF FUTURE SPECIALISTS IN THE MARITIME INDUSTRY.....	120

УДК 378.091.3:005.336.2]:811.161.2
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2021-95-6

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Скрипник Надія Іванівна,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Nadiyvnuia@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6847-200X

У статті розглянуто філософські, теоретичні та методичні аспекти соціокультурних чинників вироблення комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу.

Метою статті є з'ясування принципів, підходів та загальних освітніх умов формування соціокультурної компетентності як часткової в рамках комунікативно-мовленнєвої, а також формулювання робочих визначень соціокультурних аспектів професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності.

Здійснено огляд і проаналізовано погляди вітчизняних та зарубіжних науковців щодо сутності та змістового наповнення соціокультурного компонента освіти в рамках формування вищезазначених компетентностей. З'ясовано спільне, відмінне та універсальне у структурі соціокультурної змістової лінії професійної лінгвістичної україно- та іншомовної освіти, а також місце лінгвокультурних, країнознавчих, етичних та інших знань, що виступають інтегративними чинниками мовної освіти. Визначено місце соціокультурного принципу набуття лінгвістичної освіти серед інших принципів та встановлено відношення між ними.

Доведено, що соціокультурна змістова лінія у змісті освіти виконує інтегративну функцію щодо гетерогенних знань і може бути успішно імплементована за умови проєктування, моделювання й створення освітнього соціокультурного простору на всіх дидактичних рівнях: від окремо взятого заняття до дизайнерського та архітектурного оформлення академічних аудиторій, корпусів, студмістечка тощо.

У дослідженні використано загальнонаукові методи аналізу, узагальнення, дедукції (під час моделювання складових частин соціокультурної компетентності та змістової лінії її формування), міждисциплінарне екстраполювання закономірностей у системі соціонімічних наук.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українській лінгводидактиці визначено багатоаспектну структуру, складові частини, функції та міжкомпонентні відношення соціокультурних чинників вироблення комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу.

У статті закладено теоретико-методичні основи для емпіричної перевірки оптимізувальної значущості вищезазначених чинників для студентів гуманітарно-педагогічного коледжу, прогнозування, проєктування та імплементції відповідного методичного інструментарію. Дослідження може послугувати відправною точкою для лінгводидактичних, соціолінгвістичних та лінгвокультурологічних досліджень, пов'язаних із вивченням природи й структури людської вербальної комунікації в сучасних невизначених швидко змінюваних умовах.

Ключові слова: соціально-мовні інновації, соціокультурний простір, соціокультурна змістова лінія, лінгвокраїнознавство, принципи, освітні умови.

SOCIO-CULTURAL FACTORS OF FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE-SPEECH COMPETENCE OF HUMANITIES AND PEDAGOGICAL COLLEGE

Skrypnyk Nadiia Ivanivna,
Candidate of Philological Sciences,
Head of the Department of Ukrainian Philology
Vinnytsia Humanities Pedagogical College
Nadiyvnuia@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6847-200X

The article considers the philosophical, theoretical and methodological aspects of socio-cultural factors in the development of students' communicative and speech competence of humanities and pedagogical college.

The purpose of the article is to clarify the principles, approaches and general educational conditions for the formation of socio-cultural competence as part of the communicative-speech, as well as to formulate working definitions of socio-cultural aspects of professional communicative-speech competence.

A review and analysis of the views of home and foreign scholars on the essence and content of the socio-cultural component of education in the formation of the above competencies are carried through. The common, different and universal in the structure of the socio-cultural content line of professional linguistic Ukrainian and foreign language education and the place of linguistic, cultural, ethnographic and other knowledge, which are integrative factors of language education, are clarified. The place of the socio-cultural principle of acquiring linguistic education among other principles is determined and the relation between them is established.

It is proved that the sociocultural content line in the content of education performs an integrative function of relatively heterogeneous knowledge and can be successfully implemented provided the design, modeling and creation of educational sociocultural space at all didactic levels: from individual lessons to design and architectural design of academic classrooms, campuses, etc.

The research uses general scientific methods of analysis, generalization, deduction (in modeling the components of socio-cultural competence and the semantic line of its formation) and interdisciplinary extrapolation of patterns in the system of socio-scientific sciences.

The scientific novelty of the work is that for the first time in Ukrainian linguodidactics the multifaceted structure, components, functions and inter-component relations of socio-cultural factors of development of students' communicative-speech competence of humanities and pedagogical college are defined.

The article lays the theoretical and methodological foundations for empirical verification of the optimizing significance of the above factors for students of the humanities and pedagogical college, forecasting, design and implementation of appropriate methodological tools. The research can serve as a starting point for linguodidactic, sociolinguistic and linguocultural studies related to the study of the nature and structure of human verbal communication in today's uncertain rapidly changing conditions.

Key words: *socio-linguistic innovations, socio-cultural space, socio-cultural content line, linguistics, principles and educational conditions.*

Вступ

Мовна освіта передбачає здатність студентів розуміти мову іншого носія, представника іншої мовної спільноти та успішно вести з ним спілкування. Вивчення рідної або іноземної мови має бути спрямоване не лише на формування у студентів практичних мовних навичок та їх використання в різних соціально-детермінованих ситуаціях, але й на залучення здобувачів вищої освіти до нового типу мислення, іншої картини світу.

Гіпотетично зауважимо, що провідним методом дослідження цієї проблеми має бути метод моделювання, що дає змогу організувати освітній процес студентів гуманітарно-педагогічного коледжу таким чином, щоб збагатити зміст навчальних курсів завдяки соціокультурній орієнтації та створити освітні умови формування ефективної соціокультурної компетентності; визначити етапи формування соціокультурної компетентності; розробити критерії оцінювання рівня соціокультурної компетентності (оптимальний, адекватний, незадовільний).

Проаналізувавши характеристики соціокультурної компетентності, авторка статті окреслила принципи визначення її структурного складу, включаючи організаційні, дипломатичні, лінгвістичні, етнічно толерантні навички. Розвідка також установлює компоненти соціокультурної компетентності у сфері послуг, включаючи когнітивну, комунікативну, аксіологічну діяльність та їх зміст.

Одним з основних протиріч предмета дослідження є факт того, що традиційно соціокультурні чинники вироблення комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів аналізуються вітчизняними та зарубіжними авторами в теоретико-методичних працях із вивчення іноземної мови. При цьому чомусь випускається аналогічний аспект під час вивчення рідної як професійної. На нашу думку, соціокультурна орієнтованість аксіологічного аспекту змісту освіти студентів гуманітарно-педагогічного коледжу викликана, по-перше, самою онтологією їхньої спеціалізації, по-друге, потребою в наближенні освітніх умов до майбутніх виробничих, зокрема умов реального професійного спілкування; врахування соціального та культурного контексту (життєвих обставин); фонового дотримання природності й актуальності породжуваного дискурсу.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Аналіз актуальних досліджень та наукових публікацій переконує, що питання соціокультурної компетентності у вітчизняній психолого-педагогічній літературі насамперед пов'язується з поняттям «комунікативна компетенція» (В. Байденко, В. Безрукова, Е. Зеєр, А. Маркова, М. Пентилук, Дж. Равен, А. Хуторской, І. Якиманська), тобто здатністю до ефективної комунікації (Т. Гончар, Ю. Ємельянов, Н. Авініченко, Т. Кобзар, С. Макаренко, О. Нещерет, Л. Петровська, О. Попова, Л. Федорова),

яка тісно корелює із соціальною компетентністю (Н. Калініна, Л. Лепіхова, А. Мудрик, В. Сафонова).

Останніми роками у теорії компетентнісного підходу посилилась увага науковців до питання про етнокультурознавчий, етнолінгвістичний та соціокультурний аспекти навчання гуманітарних дисциплін (М. Аріян, З. Бакум, Н. Бібік, А. Богуш, М. Боліна, Н. Голуб, М. Вашуленко, Є. Верещагін, І. Воробійова, Н. Гальськова, Н. Гез, О. Горюшкіна, С. Караман, В. Кононенко, О. Леонтьєв, С. Омельчук, Л. Овсієнко, М. Оліяр, О. Пометун, Л. Рускуліс, І. Хом'як).

Проте нові соціальні та освітні умови вимагають комплексного дослідження сутності, принципів, структури та методів імплементації соціокультурних аспектів мовної професійної освіти студентів гуманітарно-педагогічного коледжу та інших ЗВО, оскільки нинішня позамова ситуація (глобалізації, змінюваності, постправди, девальвації традиційних гуманітарних цінностей) вимагає максимального врахування зовнішнього контексту під час реалізації майбутніми фахівцями комунікативно-мовленнєвої компетентності.

Відповідно, метою дослідження є теоретичний аналіз та узагальнення феномена формування соціокультурної компетентності як часткової в рамках комунікативно-мовленнєвої, визначення його структури та основних закономірностей, які в подальшому змогли б лягти в основу розроблення методичного забезпечення формування відповідних компетентностей у студентів гуманітарного-педагогічного коледжу. Також у статті обговорено й резюмовано робочі визначення, які стосуються різних аспектів лінгвістично орієнтованої соціокультурної компетентності.

2. Методологія та методи

Методами розвідки виступають переважно загальнотеоретичні (аналіз, синтез, дедукція, структурний і моделювання) та спеціальні теоретичні (екстраполювання закономірностей соціолінгвістики, лінгвокультурології, теорії комунікації, дискурсології на моделювання соціокультурних аспектів професійної мовно-комунікативної діяльності; релевантний відбір мовно-комунікативних закономірностей відповідно до вибраного об'єкта дослідження, а саме компонентів і чинників формування комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу).

3. Результати та дискусії

Аналіз найбільш вдалих і релевантних для нашого дослідження визначень та розуміння соціокультурної компетентності у дискурсі вітчизняних науковців дає

змогу надати такі дефініції з відповідними коментарями у вигляді табл. 1.

Близьким до робочого визначення соціокультурної компетенції може бути дефініція Л. Сергієнка: «соціокультурна компетенція – сукупність знань, пов'язаних з національною та світовою культурою, сформовані вміння узгоджувати із засвоєними етичними, естетичними та іншими цінностями власну мовленнєву й життєтворчу діяльність» (Сергієнко, 2013: 16).

Таким чином, соціокультурна компетенція у нашому розумінні є знаннями учасників комунікативного (освітнього процесу) з ієрархії ціннісних утворень, а саме концепцій, історії та культури, традицій, звичаїв, етикету, стереотипів, що визначають способи й типи послуговування мовою в мультикультурних, глобалізованих, швидко змінюваних прагматичних ситуаціях.

Важливо також здійснити аналітичний огляд сучасних зарубіжних підходів до проблем соціокультурного компоненту лінгвістичної освіти. Так, аналіз останніх публікацій наукометричних баз "Scopus" та "Web of Science" виявив, що найперспективнішим є соціокультурний підхід до освіти загалом, у якій комунікативно-мовленнєві компетентності є обов'язковими загальними або професійними. При цьому засадою такої соціально й культурно орієнтованої освітньої парадигми виступає концепція участі та концепція сталого розвитку. Соціокультурні комунікативно-мовленнєві компетентності є перш за все інструментом для реалізації цих концепцій, уникнення суб'єктами освітнього процесу маргіналізації, обмеження доступу до участі тощо.

Нині зарубіжні методисти приділяють велику увагу розвитку соціально-лінгвістичної та міжкультурної компетенцій у студентів гуманітарного напрямку. Вони у своїх розвідках здійснюють численні альтернативні дидактичні пропозиції переважно з використанням так званого змішаного навчання. Так, іспанські лінгводидакти К. Розалес, Г. Мартінес та К. Геррер нещодавно протестували студентів низки слов'яномовних соціонімічно орієнтованих факультетів і виявили, що рівня їх комунікативних навичок недостатньо для успішного міжкультурного спілкування в новому соціокультурному середовищі (Herrera, Rosales, Martinez, 2019). Це вказує на міжнародну актуальність нашої публікації та потребу в удосконаленні соціокультурної змістової лінії та її мети, їх теоретичного окреслення в сучасній вищій освіті.

Н. Веніг вважає, що комунікативно-мовленнєві компетентності мають кілька соціокультурних аспектів вираження, якими

Таблиця 1

**Погляди вітчизняних лінгводидактів на соціокультурні чинники
вироблення комунікативно-мовленнєвої компетентності**

Автор	Погляд на соціокультурні чинники лінгводидактики	Примітки
О. Кучерук, С. Караман	Виокремлюються мовна, мовленнєва, соціокультурна, функціонально-комунікативна компетенції (Кучерук, 2019).	Між цими компетентностями наявний ієрархічний зв'язок: кожна наступна базується на попередній. Мовна визначає володіння нормами вживання одиниць, мовленнєва – володіння видами мовної діяльності (від сприймання до конструювання доцільного й ефективного дискурсу); соціокультурна – володіння знаннями з вітчизняної культури; функціонально-комунікативна – володіння вмінням використовувати всі попередні знання, вміння й засоби під час породження комунікації в рамках певного стилю.
М. Пентиліук	Виокремлено мовну, мовленнєву та соціокультурну комунікативні компетенції (Пентиліук, 2013: 160).	Соціокультурна компетенція – сукупність екстралінгвальних знань, що виявляють себе у різних стилях та видах мовленнєвої діяльності.
В. Зінченко	Виокремлено мовну, мовленнєву, комунікативну, соціокультурну та діяльну компетенції (Зінченко, 2015: 67).	Ці компетенції цілісно й повно виявляють себе в такому психолінгвістичному (менталінгвістичному) утворенні, як мовна картина світу.
А. Щукін	Розглянуто соціокультурну компетенцію як зовнішній щодо мови, але організувальний щодо мовлення аспект (етичний, етикетний, звичаєвий, культурний) (Щукін, 2017: 121).	Включено способи (модальності) використання мовлення в соціумі.
А. Богуш	Соціокультурний компонент входить у комунікативну компетенцію «як комплексне застосування мовцем мовних і немовних засобів для спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях» (Богуш, 2015: 34).	Це поняття корелює з психолінгвістичними феноменами мотивації, ініціативності у спілкуванні, орієнтуванні та обізнаності людини із соціокультурними обставинами оточуючого світу тощо.

є власне соціокультурний (актуалізація національних культурних мовних смислів та аксіосемантики); соціолінгвістичний (побудова мовлення відповідно до соціокультурної природи середовища) та дискурсивний (етичність, логічність, тематична зв'язаність та інші деонтологічні неов'язкові атрибути професійного мовлення) (Веніг, 2016). Зрозуміло, що кожен із цих аспектів можна представити у вигляді ієрархії часткових комунікативно-мовленнєвих компетентностей, які складають систему.

Отже, аналіз міжнародної теоретико-методичної літератури засвідчив недостатність вивчення соціокультурного компоненту в рамках професійного засвоєння рідної мови, адже більшість джерел аналізує цей компонент тільки в контексті вивчення іноземної (другої) мови. Втім, напрацювання лінгводидактів щодо формування лінгвокультуромовної та соціокультурної компетентності з іноземної мови можна здебільшого екстраполювати на формування комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу.

Надалі розглянемо власне методологічні аспекти соціокультурних чинників формування комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу. Так, аналіз змісту програм з української мови для студентів коледжів гуманітарного спрямування доводить фрагментарність і неповноту дотримання соціокультурного принципу лінгводидактики. По-перше, соціокультурна змістова складова частина у таких програмах зводиться до переліку тем, «що орієнтують на добір відповідних текстів, ознайомлюють з історією, звичаями й традиціями, мистецькими скарбами, духовною культурою, постатями кращих представників рідного народу, із загальнолюдськими моральними нормами й становлять певну цілісність, систему» (Сергієнко, 2013: 85); по-друге, у програмі не виписана специфіка методологічного інструментарію задля досягнення соціокультурної наповненості комунікативно-мовленнєвих компетентностей

студентів гуманітарно-педагогічного коледжу (Українська мова. Програма для вищих закладів освіти I–II рівнів акредитації, 2002); по-третє, у програмі достатньо врахований український (іманентний для мови вивчення) соціокультурний пласт і практично не врахований між- та загальнокультурний, що нині є обов'язковим атрибутом професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності. Позитивним у таких програмах є їхній рамковий орієнтувальний характер, адже вони окреслюють ресурси соціокультурної змістової лінії, зокрема визначні постаті, артефакти, історичні джерела, здобутки матеріальної та нематеріальної духовної культури, моральні норми й традиції.

Експлікуючи та доповнюючи зазначену Програму, зазначимо таке.

1) Вважаємо, що перелік тем – це відкритий корпус, який має враховувати як обов'язкові метатемати, так і значну варіативну складову частину, яка має наповнюватися згідно з персональними соціо- та лінгвокультурологічними потребами та інтересами студентів.

2) Соціокультурна змістова лінія Програми має виходити за тематичні межі українознавства чи принаймні окреслювати його зв'язки з країно- та культурознавством інших держав, світу, із сучасними глобальними міжнаціональними цінностями.

3) Соціокультурна змістова лінія Програми повинна не тільки актуалізувати міжпредметні зв'язки, але й інтегруватися в інші змістові лінії, зокрема аксіологічну, патріотичну, екологічну. При цьому необхідно враховувати, що будь-яка наскрізна змістова лінія є соціокультурною за своєю суттю. Про це сказано на сайті Міністерства освіти і науки України: «Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати під час формування шкільного середовища. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в здобувачів освіти уявлень про суспільство загалом, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях» (Наскрізні змістові лінії, ЕР).

З іншого боку, зрозуміло, що соціокультурний підхід до набуття комунікативно-мовленнєвої компетентності – це набуття знань про матеріальні й духовні здобутки народу-носія цієї мови загальносвітових цінностей послуговування мовою та вміння використовувати ці знання на практиці з мультимодальною метою (практичною, гедоністичною, естетичною тощо).

Українські науковці в рамках розроблення засад мовленнєвого розвитку виокремлюють такі принципи мовного функціонування й поступу, як принципи єдності розвитку й функціонування лексико-граматичних законів мови та мовлення; цілісності формування мовних та мовленнєвих компетентностей; комунікативний, когнітивний та соціокультурний принципи (Федоренко, 2012). Так, на нашу думку, ключовим принципом виступає комунікативний як той, що забезпечує ключову функцію, а його частково прописаним у формулюванні В. Федоренко атрибутом є цілісність і єдність комунікативного акту, його мети, ситуації мовлення, культурного контексту тощо.

Соціокультурні чинники формування комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу виходять із загальної теорії принципів, яка була окреслена з огляду на діалектичні, еволюційні, синергічні та інші метапринципи формування розмовного та професійного мовлення. До цих принципів, окрім соціокультурного, належать комунікативний, когнітивний принципи, принципи цілісності (формування фонетичної, лексичної, граматичної, дискурсивної складових частин комунікації) та єдності вивчення мови й мовлення (Федоренко, 2012). Можна припустити, що кожен із цих принципів є інтегровальним і сприяє цілісності мовленнєвої особистості. Так, очевидним є факт того, що соціокультурний підхід (ширше – принцип) сприяє актуалізації міжпредметних зв'язків, тому (на нейрофізіологічному рівні) скорочує зворотні зв'язки між субзонами, які відповідають за різні аспекти мовленнєвої та немовленнєвої активності, поведінки, діяльності.

У змістовому плані соціокультурний аспект формування комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу – це засвоєння знань культурного, країнознавчого та лінгвокраїнознавчого характеру, що дає змогу вести повноцінний дискурс на гуманітарні та навкологуманітарні теми, тісно пов'язані із самими функціонуванням і розвитком мовлення, такі як історія, мистецтво, література, фольклор, традиції, культура, етика, соціальна політика. Загалом резюмувальною є така теза: «Оволодіння мовою неможливе без вивчення культури країни, через ознайомлення з мовою можна створити «мовленнєву модель світу» будь-якої нації» (Ананьев, 2016: 143).

Соціокультурність мовної освіти – це один із її підходів, який перебуває у кореляції з низкою гетероморфних і гетерогенних інших підходів. Тут важливо наголосити

на тому, що підходи до формування змісту лінгвістичної освіти нині розширюються й не є ізоморфними категоріями. Наприклад, принципи наступності, цифрового засвоєння (онлайновості навчання), мотивованості мають не онтологічний, а тільки комплементарний щодо дидактичної організації освітнього процесу зв'язок.

У західноєвропейському методологічному дискурсі гетерогенні принципи розглядаються як рівноцінні, проте вони часто співвідносяться як загальне й часткове у різних авторів. Так, діалогічність, інтерактивність і смарт-технологічність є обов'язковими складовими частинами як комунікативного, так і соціокультурного принципів. Власне, сам освітній процес у коледжах та університетах часто організований як складний контакт-дистанційний онлайн-курс, що включає й власне дидактичну, й міжкультурну комунікацію, забезпечує доступність, мультимодальність вивчення, а також є дистанційним багатофункціональним ресурсом (Lorenz, 2018: 28).

Якщо комунікативний підхід забезпечує так звану горизонтальну єдність освітнього простору, то соціокультурний, який найбільше виявляється у міжпредметних зв'язках, «цементує» вертикальну структуру комунікативно-мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарно-педагогічного коледжу.

Висновки

Аналіз релевантної літератури дав змогу ширше й вужче сформулювати робочі визначення соціокультурних аспектів професійної комунікативно-мовленнєвої компетентності. По-перше, ширше визначення передбачає здатність доцільно використовувати у професійному спілкуванні знання й цінності світової культури, мовні етичні норми, загальновизнані естетичні орієнтири (цінності, артефакти, алюзії, цитати тощо). Другий аспект, на нашу думку, виявляє компетентності з конкретно ситуативного вираховування соціокультурного контексту, який детермінується зовнішніми швидко змінюваними обставинами (соціальний та культурний рівень, отже, стилістичний реєстр спілкування, прагматична орієнтованість дискурсу (максимальне досягнення комунікативної мети шляхом актуалізації смислів, цінних для цієї комунікативної ситуації)).

Пропедевтичний порівняльний аналіз суміжних гуманітарних професій та їхніх компетентнісних професіограм довів важливість як окремих, так і інтегрованих соціальних, культурних та лінгвістичних компетентностей у будь-якій соціонімічній діяльності. Навіть не вдаючись до програм-

них компетентностей, а тільки виходячи з викладацького досвіду автора, можемо змоделювати часткові компетенції (когнітивні утворення), які формуються в результаті імплементації соціокультурного змісту лінгвістичної освіти студентів гуманітарно-педагогічного коледжу, а саме патріотизм, потяг до пізнання інших культур, удосконалення культури власного мовлення, мовного етикету.

В результаті зіставлення соціокультурних аспектів набуття комунікативно-мовленнєвої компетентності гуманітарно-педагогічного коледжу та їх екстраполяції на очікувані результати навчання можна зробити висновок, що соціокультурна змістова лінія програми є інтегрувальним і мотивувальним фактором під час вивчення як рідної, так і іноземної мов. Ця теза невдовзі буде перевірена авторкою в рамках подальшого дослідження, поки що можна констатувати, що розрізнені відомості (знання), мовленнєві уміння, навички та інші складові частини комунікативно-мовленнєвої компетентності на практиці набувають синергічного та цілісного функціонування тільки за наявності інтегрувальних факторів, до яких відносимо такі гетерогенні аспекти, як мотивація, галузева чи принаймні тематична інтенція дискурсу, закріпленість практикою і зв'язок із життєвою практикою. У рамках останнього виокремлюємо мову, історію, культуру, політику, соціальну сферу тощо як, по-перше, іманентні складові частини природного середовища життя людини, по-друге, форми суспільної свідомості, які не тільки доповнюють і не можуть існувати одна без одної, але й є найзагальнішими освітніми й позаосвітніми умовами формування відкритої комунікативної особистості, готової до спонтанних змін у швидко змінюваному світі. Таке узагальнення робить соціокультурну змістову лінію програмного змісту під час формування комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів гуманітарно-педагогічного коледжу однією з основних і фонових (вона супроводжує усі інші змістові лінії).

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев Б. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург : Питер, 2016. 3-е изд. 282 с.
2. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. Київ : Слово, 2015. 2-ге вид., доп. 704 с.
3. Венниг Н. Взаимодействие речевой и языковой компетенций учащихся основной школы (психолінгвістический аспект). *Педагогічний альманах*. 2016. Вип. 29. С. 54–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedal_m_2016_29_10 (дата звернення: 12.04.2021).

4. Зінченко В. Методика формування мовно-мовленнєвих компетентностей на засадах системного підходу учнів старших класів гімназії : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 ; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2015. 245 с.
5. Кучерук О., Караман С., Караман О., Віннікова Н. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71. № 3. С. 196–214.
6. Наскрізнi змістові лінії // Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi> (дата звернення: 25.04.2021).
7. Пентиліук М. Когнітивно-комунікативна модель удосконалення професійної культуромовної компетентності студентів філологічного профілю. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2013. Вип. 40. С. 160–165.
8. Сергієнко Л. Методика формування комунікативної компетентності студентів педагогічного коледжу засобами дидактичної гри : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 ; Б.В. Луганськ, 2013. 249 с.
9. Українська мова. Програма для вищих закладів освіти І–ІІ рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти. Київ, 2002. 21 с. URL: <http://vzvo.gov.ua/branch-activities/-program-for-bis/82-ukrainian-language-for-university.html> (дата звернення: 25.04.2021).
10. Федоренко О. Види комунікативних вмінь та їх роль у професійній діяльності працівників правоохоронних органів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_21 (дата звернення: 13.04.2021).
11. Щукін А. Методика преподавания русского языка как иностранного : учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Флинта ; Наука, 2017. 512 с.
12. Herrera Carmona M., Cruz Rosales V., García Martínez L. Development of socio-linguistic and intercultural competencies in SFL: A didactic proposal using blended learning. *Comunicación*. 2019. № 28 (1). P. 16–30.
13. Lorenz A. Eine Offene Bildungsressource (OER) Ist Konsequenz Eingesetzt Eine Chance für Den Hochschulzugang: Ein Praxisbericht. *Medien Pädagogik : Zeitschrift für Theorie Und Praxis Der Medienbildung*, 2018. № 32 (Offenheit in Lehre und Forschung). P. 28–40. DOI: <https://doi.org/10.21240/mpaed/32/2018.10.21.X> (дата звернення: 13.04.2021).
1. Ananov B. (2016). Chelovek kak predmet poznaniya [Man as a subject of cognition] (3d ed). Sankt-Peterburg : Piter. [in Russian]
2. Bohush A., Havrysh N. (2015). Doshkilna linhvodyaktyka: Teoriya i metodyka navchannya ditey ridnoyi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh. [Preschool language didactics: Theory and methods of teaching children the native language in preschool educational institutions] (2nd ed). Kyiv : Slovo. [in Ukrainian]
3. Venig N. (2016). Vzaimodeystviye rechevoy i yazykovoy kompetentsiy uchashchikhsya osnovnoy shkoly (psikholingvisticheskiy aspekt) [Interaction of speech and language competences of primary school students (psycholinguistic aspect)]. *Pedagogichnyi almanakh – Pedagogical almanac*, 29, 54–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2016_29_10. [in Russian]
4. Zinchenko V. (2015) Metodyka formuvannia movno-movlennievkykh kompetentnostei na zasadakh systemnoho pidkholodu uchniv starshykh klasiv himnazii [Methods of formation of language and speech competencies on the basis of a systematic approach of high school students]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Kucheruk O., Karaman S., Karaman O., Vinnikova N. (2019). Vykorystannya IKT dlya formuvannia fakhovykh kompetentnostey u maybutnikh uchyteliv ukraïns'koyi movy i literatury [The use of ICT for the formation of professional competencies in prospective teachers of the Ukrainian language and literature]. *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya – Information technologies and teaching aids*, 71 (3), 196–214. [in Ukrainian]
6. Naskrizni zmistovi lini. Sait Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. ER [Through semantic lines. Website of the Ministry of Education and Science of Ukraine. EP]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi>. [in Ukrainian]
7. Pentylyuk M. (2013). Kohnityvno-komunikatyvna model udoskonalennya profesynoyi kulturomovnoyi kompetentnosti studentiv filolohichnoho profilu [Cognitive and communicative model of improving the professional cultural and linguistic competence of students of philological specialty]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiya". Seriya: Filolohichna – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Philological*, 40, 160–165. [in Ukrainian]
8. Serhiienko L. (2013) Metodyka formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv pedahohichnoho koledzhu zasobamy dydaktychnoi hry [Methods of formation of communicative competence of students of pedagogical college by means of didactic game]. Luhansk : B.v. [in Ukrainian]
9. (2002) Ukrainska mova. Prohrama dlia vyshchykh zakladiv osvity I–II rivniv akredytatsii, yaki zdiisniuiut pidhotovku molodshykh spetsialistiv na osnovi bazovoi zahalnoi serednoi osvity [Ukrainian language. Program for higher education institutions of I-II levels of accreditation, which train junior specialists on the basis of basic general secondary education]. Kyiv. URL: <http://vzvo.gov.ua/branch-activities/-program-for-bis/82-ukrainian-language-for-university.html>. [in Ukrainian]
10. Fedorenko O. (2012). Vydy komunikatyvnykh vmin ta yikh rol u profesyniy diyalnosti pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv [Types of communicative skills and their role in the professional activity of law enforcement officers]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny – Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_21. [in Ukrainian]
11. Shchukyn A. (2017). Metodika prepodavaniya russkogo yazyka kak inostrannogo [Methodology of teaching Russian as a foreign language] (3d ed). Moskva : Flinta: Nauka. [in Russian]

REFERENCES

12. Herrera, Carmona M., Cruz Rosales, V., & García Martínez, L. (2019). Development of socio-linguistic and intercultural competencies in SFL: A didactic proposal using blended learning. *Comunicación*, 28 (1), 16–30. [in English]

13. Lorenz, Anja (2018). Eine Offene Bildungsressource (OER) Ist Konsequent Eingesetzt Eine Chance für Den

Hochschulzugang: Ein Praxisbericht. *Medien Pädagogik: Zeitschrift für Theorie Und Praxis Der Medienbildung* 32 (Offenheit in Lehre und Forschung), 28–40. <https://doi.org/10.21240/mpaed/32/2018.10.21.X>. [in English]

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021.

The article was received 27 April 2021.